

KALBOS ELEMENTŲ KLASIFIKACIJA IR SEMANTIKA

R. PAVILIONIS

Kiekvienas mokslas turi savą tiriamą, aprašomą objektų sritį. Teisingas aprašomas (tiriamos) objektų srities elementų išskyrimas (jų apibrėžimas, klasifikacija) ir santykių tarp jų nustatymas yra atitinkamos mokslinės teorijos – kaip tos objektų srities modelio – pamatas. Kokius būtent elementus išskiria ir kokius santykius tarp jų teigia mokslinė teorija, kitaip tariant, kaip ji struktūralizuoja aprašomąjį objektą – atsispindi, visų pirma, tos teorijos terminologiniame aparate, t. y. terminuose (savokose, kategorijose), kuriais ji operuoja.

Lingvistikos objektas – natūralioji kalba. Lingvistinės teorijos tikslas – pateikti adekvačią kalbos struktūrą, tiksliau, jos aprašymą kaip tos ar kitos natūraliosios kalbos modelį. (Būtent šia linkme šiandien dirbama formalioje struktūrinėje lingvistikoje: kuriamos generatyvinės transformacinės gramatikos kaip kalbos modeliai.) Be kalbos elementų klasifikacijos – aprašomųjų (modeliuojamų) objektų išskyrimo (apibrėžimo) ir tuo pačiu santykio (ryšio, ribų) tarp jų nustatymo – negali apsieiti jokia gramatika, jokia lingvistinė teorija, pretenduojanti į daugiau ar mažiau adekvatų kalbos struktūros aprašymą.

Žemiau išdėstytais samprotavimais pamėginsime parodyti, kad: 1) kalbos mokslas negali pateikti kalbos elementų klasifikacijos, pagrįstos loginiu požiūriu, t. y. atitinkančios loginio griežtumo reikalavimus, ir 2) kalbos modelių problema gali būti sprendžiama tiktai „kalbos – mąstymo“ plane, t. y. *kalbos funkcionavimo mąstymo (informaciniuose) procesuose plane*.

Visa kalba ir atskiri žodžiai klasifikuojami įvairiai: bendra kalbos elementų klasifikacija dažniausiai vaizduojama hierarchine schema „Fonema – morfema – žodis – sakinys“, sutinkamos taip pat – „fonema – žodis – sintagma“ arba „fonema – morfema – semantema“ ir pan., – kur kiekviena atskira schemas grandis suponuoja ypatingą (atskirą) lingvistinės analizės lygį su visais iš šito einančiais apibojimais. Čia pat, dėl vietos stokos nenurodydami pavyzdžių, pažymėsime, jog lingvistų nuomonės neleistinai skiriasi, apibrėžiant kiekvieną iš schemas grandžių.

Klasifikacijoje „I fonema – II morfema – III žodis – IV sakinys“ loginiu požiūriu ypač svarbios dvi paskutinės schemas grandys, nors kalbos mokslas ir nepateikia pakankamai apibrėžto šių dviejų kalbos vienetų išskyrimo kriterijaus. Pasku-

tinųjų dviejų išskyrimas svarbus *semantiniu* požiūriu, kadangi šiais vienetais gali būti reprezentuojamos (perduodamos, koduojamos) reikšmės (*informacija*) apie išorinį pasaulį (apie tai – žemiau).

Glaustai aptarsime trečiosios schemos grandies – žodžių – klasifikavimo klausimus.

Semantiniu požiūriu žodžių klasifikavimo kriterijaus parinkimas – itin svarbus momentas bendrame kalbos medžiagos struktūralizavimo procese. Nusizengus loginio griežtumo – bendro klasifikavimo pagrindo (požymio, kriterijaus) išlaikymo – reikalavimams, praleidžiamas „brokas“ į lingvistinės teorijos statinį. Pavyzdžiui, išgirdę teigiant, jog egzistuoja trys žmonių rūšys, būtent: 1) gražūs, 2) kvaili ir 3) atletiški, – tikriausiai, suabejotume loginiu tokio klasifikavimo pagrindu, nes akivaizdu, jog čia panaudoti trys skirtingi kriterijai: 1) išvaizda, 2) intelektas ir 3) fizinė konstitucija. Tokiam klasifikavimo principui lingvistika ištikima nuo Dionisijaus Trakiečio (Dionisius Thrax) laikų – 8 kalbos dalys – ligi šiandien – 4 Fryzo funkcionalinės klasės. Kaip pastebi A. Čikobava¹: „Daugiau kaip du tūkstančiai metų praėjo nuo graikų kalbos filologinės gramatikos sukūrimo, tačiau pažanga, padaryta kalbos dalių mokslu, apmaudžiai menka“. Kalbos dalys (partes orationes) charakterizuojamos pagal: 1. žodžio reikšmę (semantinis kriterijus), 2. žodžio funkciją sakinio sudėtyje (sintaksinis kriterijus) ir 3. ypatumus fleksijos srityje bei žodžių daryboje, ir laikoma, kad kiekvienas žodis yra arba 1) daiktvardis, arba 2) veiksmažodis, arba 3) būdvardis, arba 4)rieveiksmis, – vadinamosios „pagrindinės kalbos dalys“, arba 5) įvardis, arba 6) skaitvardis, arba 7) prielinksnis, arba 8) jungtukas. Vieno iš nurodytų klasifikavimo kriterijų parinkimas įvairuoja ne tik kelių kalbų, bet ir vienos kalbos rėmuose. Pats kalbos dalių mokslas, atsiradęs flektyvinių kalbų (graikų, lotynų, sanskrito) medžiagos pagrindu, suprantama, teigia morfologinio kriterijaus primatą, bet šis pasirodo esąs neadekvatus, apibrėžiant daugumą kalbos dalių vadinamosiose analitinėse kalbose (pvz., anglų kalboje): pastarąsias tenka apibrėžti likusiųjų dviejų kriterijų – semantinio ir sintaksinio – pagrindu. Taigi semantinėje schemoje keturių „pagrindinių kalbos dalių“ (daiktavardžio, veiksmažodžio, būdvardžio irrieveiksmio) reikšmės formuluojamos kaip jų gebėjimas žymėti atitinkamai: 1) daiktus (daiktiškumą, substantyvumą), 2) veiksmus (procesus, procesualumą), 3) požymius (savybes, atributyvumą) ir 4) požymių požymius, t.y. veiksmo arba savybės požymius. Semantiniame kalbos dalių klasifikavimo variante, deja, susiduriama su fundamentaliais sunkumais, kadangi nėra teorijos, paaiškinančios, kokia gi tokių apibendrintų semantinių vaizdinių („daiktiškumo“, „procesualumo“, „atributyvumo“) prigimtis. Tai, kad neįmanoma išskirti tam tikros logiškai apibrėžtos („daiktai“, „veiksmi“, „požymiai“

¹ А. С. Чикобава, Части речи как понятие филологической грамматики и как понятие описательного научного анализа, „Вопросы теории частей речи“, Л., 1968, стр. 50.

šiuolaikinės loginės teorijos požiūriu – labai neapibrėžti (netikslūs) terminai, o šiuolaikinio mokslo (pvz., fizikos) šviesoje – neefektyvus arba net neteisingo išorinio pasaulio kategorizavimo išdava²) semantinių kategorijų klasės, skatina priimti kompromisinę – „semantinę-sintaksinę“ – kalbos dalių klasifikavimo variantą, ir tuomet, pvz., daiktavardis apibrėžiamas kaip asmens, vietos ar daikto vardas, tuo tarpu būvardis apibrėžiamas kaip daiktavardžio determinantas, t. y. vienu atveju – priskiriant žodį daiktavardžio klasei – atsižvelgiama į jo reikšmę (kad ir kiek neapibrėžtą), kitu – kai žodis priskiriamas būvardžio klasei – reikšmė ignoruojama: atsižvelgiama į funkciją, kurią žodis atlieka sakinyje arba bent frazėje. Nepasitenkinimas tokiu rezultatu verčia iš viso atsakyti semantinio kriterijaus, pripažįstant tik sintaksinį kriterijų. Šiuo idealiu atveju – tokių lingvistų, kaip, pvz., Hario³, Fryzo⁴, darbuose – kalbos dalių apibrėžimuose reikšmė apskritai nefigūruoja, kadangi manoma, kad lingvistinės analizės galutinis punktas – formų arba žodžių klasės: egzistuoja tik ekvivalentiškų ženklų klasės, ne žodžiai, bet ekvivalentiškų ženklų ekvivalentiškų klasių klasės, ne kalbos dalys, bet ekvivalentiškų ženklų ekvivalentiškų klasių ekvivalentiškų klasių klasės (I, II, III, IV klasės); kiekviename lygyje išskiriamos klasės palydimos atitinkamu ekvivalentiškumo apibrėžimu. (Kritika netruko pastebėti, kad šios „naujos“ klasės – daugiau ar mažiau analogiškos paradigmoms ir kalbos dalims tradiciniu, klasikiniu jų supratimu.)

Net tardami, jog tokie apibrėžimai logiškai pagrįsti, neišvengsime sunkumų, priskirdami žodį tai ar kitai klasei, kadangi „klasė“, švelniai pasakius, tampa neapsakomai sunkiai apibrėžiama. Reikalas tas, kad tokios klasifikacijos rėmuose daugelio žodžių atžvilgiu iš viso neįmanoma nustatyti, ar jie daiktavardžiai ar veiksmožiai, daiktavardžiai ar būvardžiai, būvardžiai ar skaitvardžiai ir pan. (o žinoma, kad struktūrinis aprašymas įmanomas, tik suvedus atskiras klases į uždaras), kadangi žodžio pavartojimą daiktavardžio, veiksmožodžio ar būvardžio funkcija reikia traktuoti veikiau kaip statistinę, o ne gramatinę klausimą. Gramatika negali nurodyti apribojimų žodžio vartojimui ta ar kita funkcija, jau nekalbant apie tai, kad ji (gramatika) negali paaiškinti, kodėl, jei veiksmožodžio funkcija – žymėti veiksmą (pvz., kaip anglų kalboje „hit“ – smūgiuoti, „run“ – bėgti), o daiktavardžio (pvz., „man“ – žmogus, „house“ – namas) žymėti daiktą, „storm“ – audra, „fit“ – priepuolis „pulsation“ pulsavimas ir pan. toje pačioje gramatikoje priskiriami daiktavardžio klasei; kodėl, pvz., į klausimą „ką tu darai (veiki)?“ nelogiška atsakyti „aš žinau“ arba „aš bijau“, „aš noriu“ ir pan. Amerikos indėnų kalboje hopi, kur, kaip praneša B. Vorfas⁵ (B. Whorf), išorinio pasaulio reiškiniių klasifikacija apspren-

² Т. Хилл, Современные теории познания, М., 1965, стр. 295.

³ Z. Harris, Methods in Structural Linguistics, Chicago, 1953.

⁴ Ch. Fries, The Structure of English, N. Y., 1952.

⁵ Б. Уорф. Наука и языкознание, „Новое в лингвистике“, вып. 1, М., 1970, стр. 177.

džiama jų trukmės, žodžiai „žaislas“, „liepsna“, „dūmai“ – veiksmazodžiai; analogiškai nutka kalboje, kur nėra nei daiktavardžio, nei veiksmazodžio klasės, kaip šie egzistuoja, pvz., Europos kalbose, apie „house“ – namą galima pasakyti „a house occurs“ – „pasirodo (pažodžiui „atsitinka“, „įvyksta“, „pasitaiko“) namas“ ir „it houses“ – pažodžiui „namuoja“ lygiai taip, kaip apie „flame“ – liepsną galima pasakyti „a flame occurs“ – „pasirodo ugnis“ ir „it flames“ – „liepsnoja“. (Iš kitos pusės, ne mažiau informatyvūs šia prasme ir tyrinėjimai, kurių objektas – kurčėbylių kalba, kurioje neegzistuoja mimiškų ženklų skaidymo klasės, nors apytikriai atitinkančiomis natūraliosios kalbos dalis.)

Tokių anglų kalbos žodžių, kaip „dog“ – šuo, „man“ – žmogus vartojimo statistika rodo, kad jie dažniau eina daiktavardžiu, nei veiksmazodžiu, kad „if“ – „jeigu“ arba „the“ – žymimasis artikkelis labai retai eina daiktavardžiu ir dar rečiau – veiksmazodžiu, nors įmanomi sakiniai „he tabled all his life“ – „jis dirbo stalus (pažodžiui „stalavo“) visą gyvenimą“ arba „There are two ifs in your plan“ – „Tavo plane du“ jeigu“ arba „He ifed through all his speech“ – „Kalbėdamas jis ištiesai sakė „jeigu“ (pažodžiui „jeigavo“) ir t.t. Taigi bet kuris daiktavardis anglų kalboje gali eiti ir veiksmazodžiu, ir apskritai – daugelis vienos klasės žodžių priklauso tuo pačiu metu ir kitai klasei (pvz., angl., „a hit“ – smūgis, „a run“ – bėgimas arba „man“ – „žmogus“ sakinyje „To man the spaceship“ – „Sukomplektuoti kosminį laivą“ (pažodžiui „sužmoniuoti“). Vadinasi, iš viso neturime teisės kalbėti, pvz., apie daiktavardžio klasę, nes, kaip teigiama logikoje, jei turima savybė tokia, kad kai kurių objektų atžvilgiu negalima duoti vienareikšmio atsakymo, ar jie priklauso tos savybės aibei, t. y. ar yra jos teisingumo elementai ar ne, ši savybė negali apibrėžti klasės. Taip bent teigiama aibių teorijoje, o terminas „klasė“, reikia manyt, būtent iš ten atkeliavo į lingvistiką. Taigi apie klases, turint omenyje kalbos dalis, galima kalbėti tik sąlyginai, – kaip apie tam tikrą tam tikrose kalbose istoriškai nusistovėjusią tradiciją, į kurią atsižvelgiama, įsivainant tos kalbos gramatiką, tos kalbos verbalines (sintaksines) struktūras kaip verbalines reikšmių reprezentavimo formas. Būtent tokios tradicijos požiūriu suprantame būdingą Europos kalbų technikai dviejų dirbtinių žodžių klasių – daiktavardžio ir veiksmazodžio – priešpastatymą sakinyje. Kaip žinia, „normalūs“, t. y. dažniausi ir paprasčiausi verbalinės formos atžvilgiu, šių kalbų sakiniai susideda iš dviejų dalių: viena konstruojama prie daiktavardžio (vadinama „daiktavardžio grupė“), kita – prie veiksmazodžio („veiksmazodžio grupė“). Būtent sakiniai, sudaryti iš šių dviejų komponentų, arba, pagal tradicinę gramatiką, paprasti tiesioginiai sakiniai su struktūra „NP – VP“ („Noun Phrase – Verb Phrase“), pagal generatyvinių gramatikų teoriją, sudaro generatyvinio kalbos modelio fundamentą, jo „giluminę struktūrą“ („deep structure“), iš kurios įvairių transformacijų (pasyvinės, negatyvinės, interogatyvinės) pagalba išvedama „paviršiaus struktūra“ („surface

structure“)⁶. Visa bėda tiktai, kad generatyvinė gramatika, nekritiškai perėmusi tradicinės gramatikos terminologiją, kartu perėmė ir jos neapibrėžtumą, pateisinamą tradicinėje gramatikoje, aprašančioje istoriškai nusistovėjusias verbalines struktūras ir tarnaujančioje metodine priemone jų įsisavinimui, bet neleistiną formaliuose (arba bent pretenduojančiuose į tokius) kalbos modeliuose, t. y. modeliuose, siekiančiuose paaiškinti, kaip generuojamos verbalinės struktūros.

Jei iki šiol dėstyčių samprotavimų tikslas buvo parodyti, kad kalbos mokslas neduoda logiškai pagrįstos kalbos elementų klasifikacijos, tai dabar pasistengsime parodyti, kad jos ir neįmanoma duoti; pagaliau – tai taip pat bus parodyta – tokia klasifikacija neesminga (nesvarbi) bendro semantinio plano požiūriu.

Iššifruosime šio pavadinimo pirmąjį komponentą. Bendru mes vadinsime tokį semantinį planą arba tokią reikšmių sistemą, kuri sudaryta iš viena kitą apibrėžiančių (=interpretuojančių) verbalinių ir neverbalinių reikšmių, t. y. reikšmių, kurios patenka į sistemą verbalinių (kalbinių) ir neverbalinių (nekalbinių) kanalu. Visą pažinimo procesą (žmogaus bendravimo su jį supančiu pasauliu procesą) mes suprantame būtent kaip reikšmių (=informacijos) apie išorinį pasaulį įgijimą. Atsisakę formalaus įrodymo, kurio čia nepateiksime dėl vietos stokos, pažymėsime, jog reikšmių įgijimo procesui esmingas toks bruožas: įgytos, turimos reikšmės (=informacija) interpretuoja (=apibrėžia) naujas pretenduojančias į turimą tarpą (į turimų reikšmių sistemą) reikšmės, tuo pačiu užtikrinamos pažinimo proceso galimumą, laipsniškumą: naujos reikšmės įgyjamos tik turimų, jau įgytų reikšmių pagrindu, – tarp sistemos reikšmių negali būti „plyšių“, t. y. reikšmių sistema turi kontinuumo pobūdį. Vadinasi, bet kurioms dviem sistemos reikšmėms esminis dalykas yra interpretavimo santykio tarp jų nustatymas: jei sistema gali išskirti reikšmę arba sudaryti jų kombinaciją, įgalinančią naujos, įvedamos, pretenduojančios į sistemą reikšmės interpretaciją (apibrėžimą), pastaroji patenka sistemon, praturtindama ją nauja reikšme, tuo pačiu – naujomis kombinacinėmis galimybėmis. Tuo būdu, semantinį planą galima traktuoti kaip semantinių apibrėžimų sistemą. Bendro semantinio plano lygyje apibrėžiamos reikšmės interpretuojamos skirtingais (įvairaus sudėtingumo) reikšmių kompleksais ir todėl pati sistema sudaryta iš tarpusavyje interpretuojamų įvairaus masto reikšmių. Panaudodami metaforą, pasakytume, kad sistemos komponentai – ir reikšmės-„plytos“ ir reikšmės-„blokai“.

Kanalų, kuriais gali būti perduotos reikšmės (=informacija) apie išorinį pasaulį yra tiek, kiek ir bendravimo su išoriniu pasauliu būdų. O kadangi žmogus gimimo

⁶ Žr., pvz., Z. Harris, *Linguistic Transformations for Information Retrieval*, “International Conference on Scientific Information”, Area V, Reprints of Papers, Washington, 1958; taip pat: N. Chomsky, *Syntactic Structures*, The Hague, 1957; N. Chomsky, *Aspects of the theory of Syntax*, Cambr., Mass., 1965.

faktą nuo kalbos supratimo ir manipuliavimo ja fakto skiria tam tikras ikikalbinio žmogaus egzistavimo ir bendravimo su jį supančiu pasauliu intervalas ir kadangi egzistuoja loginis pažinimo laipsniškumo įrodymas, – kad reikšmės (= informacija), reprezentuojamos (koduojamos, perduodamos) kalbiniais ženklais – žodžiais, sakiniais – būtų suprastos, jos turi būti interpretuojamos reikšmėmis, įgytomis iki kalbos įvedimo ir atspindinčiomis ikikalbinę individo patirtį, t. y. neverbalinėmis reikšmėmis. Vadinasi, be verbalinių (kalbinių) reikšmių, į sistemą įeina ir neverbalinės reikšmės, kurios pradiniam kalbos įvedimo etape interpretuoja (apibrėžia) verbalinę simboliką, kitais žodžiais tariant, kurios pagrindu ir tiksliai įmanomas kalbos įvedimas į individą. (Kartu pažymėsime, kad kanalai, kuriais buvo perduodamos reikšmės (= informacija) apie išorinį pasaulį iki kalbos įvedimo, ir toliau – įvedus kalbą – sėkmingai atlieka savo informacinę funkciją.) Tai, kas interpretuoja (= interpretuojanti reikšmė arba jų kompleksas), arba tai, kas interpretuojama (= interpretuojama reikšmė), verbaliniame lygyje gali atitikti ne tik atskirus žodžius, bet ir sakinius, jų grupes arba net iščius tekstus: t. y. visais tais atvejais, kai reikšmės vienetu paimtume žodžių junginį, mažesnę už sakinį, galima rasti tiek pat atvejų, kai tokiu vienetu tektų laikyti sakinį arba jų grupę. Konkrečiai: kartais norėdami suprasti (= interpretuoti, apibrėžti) sakinį ar net žodį, fiksuojantį kažkokią reikšmę, privalome bendroje reikšmių sistemoje turėti reikšmę, interpretuojančią tą sakinį, ar žodį ir fiksuojamą grupės sakinį ar net ištisą kontekstą (t. y. kuriai fiksuoti prireiktų grupės sakinį arba net paragrafą). Taigi verbalinių simbolių, siejamų su interpretuojančiomis juos neverbalinėmis reikšmėmis, forma gali įvairuoti bendru atveju nuo žodžio iki sakinio – tai, kas išreiškiama vienu žodžiu, gali būti interpretuojama daugeliu reikšmių, kaip ir tai, kas išreiškiama sakiniu (t. y. formos atžvilgiu stambesniu nei žodis vienetu), gali atitikti vieną reikšmę⁷. Iš čia: formos (verbalinės išraiškos) masto jokiū būdu negalima laikyti ekvivalentišku reikšmių mastui. Tokio ekvivalentiškumo postulavimas sudaro reduktyvinių kalbos modelių esmę, t. y. modelių, suvedančių sudėtingas verbalines struktūras į elementarias ir toliau neapibrėžiamas, tokias, kaip Raselo atomariniai sakiniai logikoje arba jų analogas lingvistikoje – branduoliniai sakiniai transformacinėje gramatikoje. Samprotavimai apie „bazines“, „fundamentalias“, „elementarias“ verbalines struktūras yra išimtinai verbalinės teorijos orientacijos išdava: už paprasto, elementaraus, toliau neskaidytino verbalinės išraiškos plane (pvz., struktūros „NP – VP“) gali slypėti ir slypi įvairaus sudėtingumo reikšmių (jų kompleksų) santykiai bendro semantinio plano

⁷ Tarp kitko, daugumos šiuolaikinių logikų (R. Raselo, V. Kvaino ir kt.) požiūriu, būtent sakiny, o ne žodis yra mažiausias ir pagrindinis reikšmės nešėjas. Reikia pasakyti, jog ši nuomonė paskutiniuoju metu vis intensyviau remiama psicholingvistinių teorijų rėmuose vykdomais eksperimentais (žr., pvz., G. Miller, Decision Units in the Perception of Speech, "IRE Transactions on Information Theory" YT – 8, 1962).

lygyje; už tapačių sintaksinių požūriū struktūrū gali slypėti semantiniu požūriū skirtingo sudėtingumo reikšmių interpretavimo istorijos. Be to, būtina pažymėti, jog tam, kad atsirastų kalba – kaip ontogenetiniu, taip ir filogenetiniu planu – būtina, kad daugelis skirtingų reikšmių būtų fiksuojamos vienu ir tuo pačiu verbaliniu simboliu, – tuo, visų pirma, pasiekiami didžiulė kalbos ekonomija (operuodami verbaliniame lygyje vidutiniškai 21000 žodžių, žmonės perduoda vienas kitam milžiniškus informacijos kiekius): sakome „eina“, kalbėdami apie žmones, laiką, laikrodį, filmą; „bėga“ apie žmogų, arklį, vandenį, kelią ir pan.; vaikų kalboje su šiuo reiškiniumi susiduriama jau fonologiniame lygyje, kai vienu ir tuo pačiu garsų kompleksu reprezentuojamos (koduojamos, perduodamos) skirtingos reikšmės⁸; vokiečiai sako „aufheben“, turėdami omenyje vienu atveju panaikinimą (rus. „уничтожение“), kitu – išsaugojimą (rus. „сохранение“). Ir jei, kaip pateiktuose pavyzdžiuose, žodžiai, siejami su skirtingomis reikšmėmis, išsaugo bent formalią priklausomybę vienai ir tai pačiai gramatinei klasei, tai šito nepasakysi apie tokį žodį, kaip, pvz., angl. „assignment“, kuris eina ir daiktavardžių (dokumentas apie turto arba teisės perdavimą) ir veiksmažodžių (turto ar teisės perdavimas), „round“, einantis daiktavardžiu („posūkis“), veiksmažodžiu („pasukti“), būdvardžiu („apvalus“), prieveiksmiu („maždaug“) ir prielinksniu („aplink“). Šie faktai byloja, jog tarp reikšmių aibės ir verbalinių formų aibės nėra to, kas matematinėje logikoje vadinama abipusiu vienareikšmiu atitikimu ir iš ko išeinant kuriami formalūs kalbos modeliai.

Taigi bendro semantinio plano požūriū, visiškai neesminga, kokio gramatinio masto ir kokioms gramatinėms kategorijoms tenka interpretuojamos ar interpretuojančios reikšmės vaidmuo, esminga, kad tarp šių egzistuočių interpretavimo santykis. Bendro semantinio plano lygyje interpretuojama ne tik tai, ką verbalinės išraiškos plane atitinka paskiri žodžiai, bet ir sakiniai; tai, kas gramatikoje vadinama daiktavardžiu, būdvardžiu, veiksmažodžiu ar prieveiksmiu, arba tai, kas turima omenyje, kai visoms šioms kategorijoms atstovaujantys kalbos vienetai, vartojami kartu. Svarbiausia, kad tarp apibrėžiamos (=interpretuojamos) ir apibrėžiančios (=interpretuojančios) reikšmės egzistuočių interpretavimo santykis.

Šių samprotavimų fone atsiskleidžia kalbos elementų klasifikavimo neišsprendžiamų sunkumų priežastys: išimtinai verbalinė tam tikrų lingvistinių teorijų orientacija, t. y. neatsižvelgiamas į bendro semantinio plano egzistavimą ne tik a priori pasmerkia nesėkmei bandymą duoti logiškai nepriekaištingą kalbos elementų klasifikaciją, bet ir apsprendžia tokios orientacijos pagrindu kuriamą

⁸ Žr., pvz., С. Г. Гер-Минасова, К проблеме детской речи, „Вопросы языкознания“, 1964, 4, стр. 107–112.

lingvistinių kalbos modelių likimą. Verbalinių išraiškų (formų) egzistavimas (jų supratimas, interpretavimas) neatsiejamas nuo bendros (verbalinių-neverbali-
nių) reikšmių sistemos egzistavimo: iš čia ir atitinkami reikalavimai pirmųjų
analizės atžvilgiu.

Vilniaus V. Kapsuko
universitetas
Filosofijos katedra

Įteikta
1971 m. lapkričio mėn.

SEMANTICS AND CLASSIFICATION OF THE ELEMENTS OF LANGUAGE

R. PAVILIONIS

Summary

The paper aims at proving that (1) linguistics does not and can not present the classification of the elements of language consistent from the logical point of view and (2) the problem of language models can be solved but in terms of information-processing approach. Delineation of the hypothesis of a continuous semantic system comprising both verbal and non-verbal meanings is given to provide arguments for the two theses of the paper.